

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 30 april 1915 kl. 3 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 11 i anledning av herr Hamiltons m. fl. motion, nr 64, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

I motion inom andra kammaran, nr 64, har herr Hamilton m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning, på vad sätt en provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor må kunna ske, samt att Kungl. Maj:t ville om möjligt till nästkommande riksdag framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

Till stöd för denna hemställan hava motionärerna anfört följande.

Frågan om det ojämna skattetrycket på landsbygden och de i hundratal landskommuner orimligt höga kommunalskatterna hör till dem, som icke kunna avvisas, förrän de bliva lösta. Det vore icke blott olämpligt utan även orättfärdigt att år efter år låta denna fråga ligga olöst, och den svenska riksdagen bör icke heller låta detta ske. Ej heller bör den kunna slå sig till ro i förhoppning om att de s. k. kommunalskattekommitterade redan äro sysselsatta med ifrågavarande problem. Under flera år hava dessa kommitterade, med delvis växlande sammansättning, arbetat, och en del skattefrågor hava därvid behandlats liksom en förberedande statistisk utredning verkstälts, men så vitt man vet hava de ännu ej påbörjat arbetet med de egentliga kommunala skattefrågorna. Under sådana förhållanden bör det för riksdagen vara angeläget att söka på allvar föra fram dessa frågor och, om så finnes lämpligt, åtminstone i stora drag angiva den riktning i vilken de böra lösas.

Motionen.

I motioner, väckta i andra kammaren vid 1914 års båda riksdagar (nr 64 vid förra riksdagen och nr 128 vid den senare) hava utförliga redogörelser lämnats för de orimliga skatteförhållandena på landsbygden, varjämte ett försök gjorts att på ett särskilt område — beträffande folkskoleutgifterna — hänvisa till en möjlighet att uppnå förbättring. Här skola endast i korthet angivas huvudsynpunkterna i ifrågavarande utredningar.

Den officiella kommunalstatistiken visar, att år 1911 icke mindre än 367 landskommuner, eller 15,4 procent av hela antalet dylika kommuner, hade en utdebitering, som översteg 10 kronor per 100 kronor taxerad beskattningsbar inkomst, samt att i 43 kommuner utdebiteringen uppgick till minst 15 kronor per 100 kronors inkomst. I några kommuner uppgick utdebiteringen till närmare 30 kronor per 100 kronor taxerad inkomst.

Och dock ingick icke i denna utdebitering utskylderna till prästerskapets avlöning, vägskatten och landstingsskatten. Tilläggas dessa skatter kommer man, såsom uppvisats i den av förste aktuarien Edv. Söderberg utgivna publikationen »Landskommunernas och köpingarnas ekonomiska bärkraft», till så ojämnna och i många fall så orimligt tyngande skattebördor, att ett avhjälpande av de värsta olägenheterna måste te sig som ett oavvisligt krav.

Invändes det nu, att den låga fastighetstaxeringen på landsbygden i verkligheten neutraliserar verkningarna av de höga skatterna, så måste det svaras, att så i stort sett icke är fallet. I förenämnda båda motioner hava återgivits resultaten av de undersökningar, som i detta hänseende verkstälts, och dessa tyda hän på att låga taxeringsvärden visserligen förekomma men ingalunda i den omfattning man föreställt sig. Under alla förhållanden kunna dessa låga taxeringar icke förhindra, att orättvist höga kommunalskatter i mycket stor utsträckning utkrävas av vår landsbygds befolkning.

En närmare undersökning av de kommuner, som plågats av särskilt höga kommunalutskylder, visar, att verkningarna därav i många avseenden framträda. Den arbetsföra manliga befolkningen lämnar kommunen, ett överskott av barn och åldringar blir följden. I motion nr 128 vid 1914 års senare riksdag meddelas en för detta förhållande synnerligen belysande tabell, som tydligt ådagalägger, att de mest skattetyngda kommunerna nästan undantagslöst hava proportionsvis ett större antal barn i skolåldern och åldringar samt ett mindre antal vuxna män än resp. läns landsbygd och riket i dess helhet.

En följd härav blir givetvis, att dessa kommuner få opropor-

tionerligt stora utgifter för folkskola och fattigvård, samtidigt som de erhålla ett minskat antal skattebetalande personer och därigenom i sin tur åter ökade skatter.

Städerna och industricentra däremot erhålla den arbetskraftiga och därmed skattekraftiga befolkningen, till vilkas uppfostran de icke behövt bidra.

Frågar man därför efter anledningen till att landskommunerna i motsats till städerna hava så ojämnt fördelade skattebördor och så ofta oproportionerligt höga skatter, synes det närmast till hands liggande svaret böra bli: dels äro beskattningssområdena för små, dels äro kommunerna betungade med alltför stora utgifter för ändamål, som rätteligen borde höra staten till.

Till statsändamål kunna hänföras utgifterna för kyrka och folkskola, fattigvård och sundhetsvård. Av den officiella statistiken framgår nu, att dylika utgifter för år 1911 uppgingo till icke mindre än 89,1 procent av landskommunernas samtliga utgifter, medan för stadskommunerna endast 29,8 procent av deras utgifter gingo till ändamål, som kunna sägas tillhöra staten.

Den största posten är för landskommunerna utgifterna för folkskolan, vilka år 1911 uppgingo till 43,9 procent av samtliga utgifter, medan stadskommunerna behövde lämna endast 10,4 procent av sina utgifter till folkskolan.

Tillväxten, såväl absolut som relativt, av folkskoleutgifterna under tiden från 1874 framgår av nedanstående sammanställning.

Landskommunernas utgifter för folkskola åren 1874—1910.

År	Absoluta tal kr.	1 % av alla utgifterna
1874	4,441,652	29,6
1880	6,643,132	30,7
1885	7,563,988	31,5
1890	8,410,423	32,7
1895	10,207,205	34,1
1900	13,471,158	36,8
1905	18,157,949	40,5
1910	25,919,584	44,7
1911	26,755,595	43,9

Absolut taget hava sålunda landskommunernas folkskoleutgifter under den redovisade perioden mer än sexdubblats och i procent av kommunernas samtliga utgifter ökats från 29,6 till 43,9 procent.

Från dessa tal skola emellertid dragas de erhållna statsbidragen till lärarnas löner, vilka år 1911 uppgingo till 9,277,203 kronor, vadan kommunernas verkliga utgifter för folkskolan ifrågavarande år stego till 17,478,392 kronor. Nära hälften av de kommunala utgifterna i landskommunerna går sålunda till folkskolan. Inom åtskilliga kommuner upptaga dock folkskoleutgifterna en betydlig större del av den kommunala budgeten. Sålunda stego de år 1911 i 45 landskommuner till över 70 procent av dessa kommuners samtliga utgifter.

Trots dessa proportionsvis oerhört betungande folkskoleutgifter på landsbygden är såsom i ovannämnda motioner framhållits, den undervisning, som meddelas i landsbygdens folkskolor, långt ifrån tillfredsställande. Skulden härtill kan icke läggas på något annat än bristande ekonomiska möjligheter att åstadkomma verkliga förbättringar. De små och fattiga landskommunerna kunna icke, även om de aldrig så gärna ville det, bygga tillräckligt rymliga skolhus och anställa så många lärarkrafter, som skulle behövas. Därför får man så sorgligt ofta nöja sig med halvtidsläsning eller ännu sämre skolformer.

Att det är ett verkligt statsintresse, som här kräver en annan ordning, bör vara uppenbart för en var. Tydligheten därav framstår än klarare, då man erinrar sig det allbekanta faktum, att det är landskommunerna, som i mycket stor utsträckning få bekosta undervisningen för de barn, som sedan vid vuxen ålder emigrera till städer och industriplatser. De rika kommunerna få sålunda draga nytta av den undervisning, som de fattigaste fått bekosta!

Dessa förhållanden synas oemotståndligt peka hän på en lösning av ifrågavarande problem i den riktning, att staten i väsentligt ökad omfattning övertog de kommunala utgifter, som utginge för ändamål, vilka rätteligen tillkomma staten. Därigenom skulle också en rättvisare ordning i beskattningshänseende komma till stånd.

Förmögenheterna och de större inkomsterna samla sig alltmer i städerna. Där äro numera nästan alla tjänstemän bosatta, dit förläggas alla våra regementen, där uppblomstrar industrien. Landsbygden avfolkas — det är icke längre ett slagord blott, det är en bister verklighet, som tydligast träder i dagen, när landskommunernas debetsedler skola utskrivas. Ty avfolkningen sker så att den arbetsföra manliga befolkningen, den som kan taga sig fram på annat håll, emigrerar. Skatteobjektet försvinna. Men kvar har man barnen, som skola undervisas i folkskolan,

och åldringarna, som ej kunna försörja sig själva utan nödgas anlita fattigvården. Sålunda: inga skatteobjekt men dryga utgifter för folkskola och fattigvård. Är det då så underligt, att skatterna stiga i höjden? Och de höjda skatterna endast öka emigrationen och förhindra all inflyttning.

Så står problemet. Det *måste* lösas, och det måste lösas *snart*.

Dröja kommunalskattekommitterade, och det synes de göra i alltför hög grad, att komma med slutgiltigt förslag till förbättringar, så måste riksdagen taga saken om hand och kräva provisoriska åtgärder till lindring av nuvarande högst bekymmersamma förhållanden. Detta må ske genom anslag till folkskoleundervisningen, fattigvården o. s. v. eller på annat sätt. Det olidliga, ojämt drabbande skattetrycket i våra landskommuner innebär så många faror för en sund utveckling å många områden, att skyndsamma åtgärder för dess lindrande äro tvingande.

Den nuvarande kristiden gör ett snart statligt ingripande än nödvändigare. Låt vara att statens redan förut hårt anlitade tillgångar däri- genom skulle än mer tagas i anspråk, men å andra sidan bör beaktas, att överflyttande av utgifter från kommunerna till staten icke i det hela medför ett ökat skattetryck, utan blott en annan och rättvisare fördelning av redan utgående skatter. Rättvisan kräver i allt fall, att de svaga kommunerna ej nu lämnas utan all hjälp. Med det arbete, som kommunalskattekommitterade redan torde hava utfört, borde det ej vara omöjligt att till nästa riksdag erhålla förslag om de provisoriska åtgärder i frågan, som nu närmast torde erfordras.

Frågan om det ojämna kommunala skattetrycket har upprepade gånger varit föremål för riksdagens behandling. Då en utförlig redogörelse för alla i detta ämne väckta motioner och deras behandling skulle bliva alltför omfattande, vill utskottet endast referera de förslag, som till nu förevarande motions belysning synes hava det största intresset. **Historik.**

Vid 1908 års riksdag väcktes i andra kammaren av herr Staaff m. fl. en motion, vari hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart som möjligt låta anställa en allsidig utredning rörande vilka kommuner, som äga alltför ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen giver anledning». *Motion vid 1908 års riksdag.*

Till stöd för denna hemställan anfördes:

»Redan vid flera tillfällen hava av enskilda motionärer gjorts framställningar åsyftande en utjämning av kommunala skattebördor. Dessa

framställningar hava med åtskilliga talande exempel ådagalagt, huru olika särskilda kommuner kunna tryckas av sådana bördor. Det tillfälliga utskott inom andra kammaren, som vid 1907 års riksdag behandlade frågan, konstaterade ock, att 'kommunalutskylderna i olika kommuner alltjämt trycka på ett med hänsyn till resp. kommuners bärkraft så olika sätt, att rättvisa och billighet därmed kunna anses kränkta'. Och statsutskottet, vilket vid samma riksdag haft att bereda en motion om utredning rörande större direkta statsbidrag till folkskoleundervisningen åt kommuner, vilka vore av kostnaderna för denna undervisning särskilt ekonomiskt betungade, konstaterade i anledning därav 'de olägenheter, som för närvarande måste anses råda i avseende å ojämn kommunalbeskattning för folkskoleändamål'.

Undertecknade anse för sin del, att detta spörsmål nu bör på allvar bringas på dagordningen och underkastas den ingående och allsidiga utredning, som i detta fall utgör en ovillkorlig förutsättning för att finna det riktiga botemedlet.

Kommunerna hava hos oss två särskilda uppgifter. Dels har staten åt dem överlätit omsorgen om vissa statsändamål, synnerligen folkundervisningen, fattigvård och prästerskapets avlönanade. Dels äga kommunerna vid sidan härav en befogenhet, som i praxis fattats mycket vidsträckt, att sköta sina egna angelägenheter — därunder inräknade jämväl sådana intressen som deltagande i anläggningen av stora järnvägsföretag m. m.

Då det nu gäller att åstadkomma ett rättvist upphjälpanade av vissa kommuners betryckta ställning, är det givet, att man måste taga hänsyn till beskaffenheten av de orsaker, som bragt de särskilda kommunerna i en sådan ställning. Utgångspunkten synes nämligen böra vara den, att det är de kommuner, vilka i anseende till sin folkfattigdom och den ringa ekonomiska styrkan hos sina medlemmar äga för liten bärkraft för de ändamål, vilkas tillgodoseende ålegat dem, som härvid böra erhålla hjälp. Givet är nämligen, att då kostnaden för statsändamål, som ju principiellt borde drabba invånarna över hela riket med jämnhet, pålades kommunerna, det också borde ha tillsetts, att dessa bleve sådana, att en naturlig utjämning av sig själv komme att äga rum. De borde med andra ord hava erhållit ungefär liknande bärkraft i förhållande till de bördor, som de förpliktades åtaga sig. Då så ej skett, föreligger i själva verket en fullt lika stor orättvisa, som om staten pålade en direkt skatt på sina medborgare med fullkomligt godtycke i fråga om de normer, efter vilka medborgarna i olika landsdelar hade att utgöra skatten.

Å andra sidan får man naturligtvis ej av det blotta faktum, att en kommun, som befinner sig i svårigheter, är folkfattig och icke har stora

ekonomiska förutsättningar, draga den ovillkorliga slutsatsen, att en sådan kommun hör till dem vilka här avses. Ty det kan ju hända, att den ägt normal förmåga att fylla de uppgifter, som ålegat densamma, ehuru den genom vanvård åsamkat sig en mindre god ställning.

Det är följaktligen en mycket omsorgsfull undersökning, som här är erforderlig för att kunna komma till ett i allo rättvist resultat.

Men själva önskemålet, att rättvisa bör åstadkommas i förevarande fall, synes böra från alla håll erkännas.»

Rörande nämnda motion avgav andra kammarens femte tillfälliga utskott nedanstående yttrande.

»Den tanke, som fått uttryck i motionen eller att en av kommunala bördor synnerligen tryckt kommun bör på något sätt hjälpas, är såsom ock i motionen anförts icke ny. Vid upprepade tillfällen har den i en eller annan form framburits hos riksdagen. Än har det då gällt utjämning av utgifter för fattigvården, än har det åsyftat utjämning av folkskoleutgifterna och än har en allmän utjämning av de kommunala bördorna föreslagits. Även kommunalskattekommittén har i utlåtande den 18 maj 1900 framhållit, att omvårdnaden om de fattiga och orkeslösa icke borde vara en uteslutande kommunal uppgift, utan fastmera en för statslivets kraft och hälsa betydelsefull angelägenhet, som ägde berättigade anspråk på statens understöd, och emot denna kommitténs uppfattning gjordes ej någon invändning av de myndigheter, som hade att yttra sig över kommitténs utlåtande.

Att icke allenast folkundervisning utan jämväl sjukvård och fattigvård äro i väsentlig grad en statsangelägenhet, synes ock tid efter annan allt mer och mer inses och erkännas.

Såsom ovan anförts ha under senare åren flera motioner väckts, åsyftande en utjämning av de kommunala bördorna eller ett underlättande av en viss sådan börda.

Sålunda väckte vid 1904 års riksdag herrar M. Matsson, C. J. Berggren och G. M. Sandin förslag om 'att riksdagen måtte besluta att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru utgifterna till allmänna fattigvården i riket lämpligen kunde emellan kommunerna utjämnas samt därom för riksdagen framlägga det förslag, som kan av sådan utredning föranledas'. Andra kammarens tillfälliga utskott nr 4, som hade denna motion till förberedande behandling, tillstyrkte efter en utredning, som visade, att skattebördan under senaste 15 åren såväl i stads- som lantkommuner varit i ständigt stegring, i enlighet med motionärernas hemställan en skrivelse till Kungl. Maj:t, däruti utta-

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 13 saml. 4 avd. 10 häft. (Nr 10—11.) 2

*Andra kam-
marens
femte till-
fälliga ut-
skott 1908.*

ades den uppfattningen, att den önskade utjämningen möjligen kunde ske därigenom att staten övertog alla i kommunernas fattigvårdskostnader ingående utgifter för sinnessjuka, sinnesslöa eller på annat sätt abnorma fattiga, eller därigenom att staten trädde hjälpande emellan i de fall, där den kommunala utdebiteringen vore särdeles hög, exempelvis över 50 öre per fyrk eller 5 kronor per bevillningskrona och i densamma inginge fattigvårdskostnader till avsevärt belopp t. ex. 10 öre per fyrk eller 1 krona per bevillningskrona. I den kostnad för fattigvård, som översteg detta belopp, borde enligt utskottets mening staten delta med viss kvotdel.

Andra kammaren antog utskottets förslag.

Första kammarens tillfälliga utskott nr 1, som därefter hade motionen till behandling, gillade det uttalade önskemålet om en utjämning i de fall, då kostnaderna ansågos alltför betungande, men ansåg sig dock ej kunna biträda förslaget om att staten skulle övertaga de i kommunernas fattigvårdskostnader ingående utgifter för sinnessjuka, sinnesslöa eller på annat sätt abnorma fattiga, enär detta mången gång ej skulle lösa till utjämning. Ej heller ansåg utskottet sig kunna biträda förslaget om att staten med viss kvotdel skulle trädja hjälpande emellan i de fall, där den kommunala utdebiteringen vore särdeles hög och i densamma inginge fattigvårdskostnad till avsevärt belopp.

Då utskottets förslag föredrogs i första kammaren, avsåg kammaren detsamma, emedan det ansågos olämpligt, att bägge kamrarna beslöt skrivelser till konungen med väsentligen olika motivering.

Vid 1905 års riksdag förnyade motionärerna sin föregående år gjorda hemställan. Motionen blev då av det utskott, som fått densamma till beredning, avstyrkt av skäl att samma års riksdag fattat beslut dels om ändrad fördelning av brännvinsförsäljningsmedlen, av vilka flertalet kommuner skulle komma att erhålla större andel än förut, dels om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruledes förbättringar, då så erfordrades, kunde åstadkommas i den enskilda och kommunala sinnessjukvården, och dels om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om omarbetning i vissa delar av fattigvårdsförordningen, särskilt i syfte att 31 § 2 mom. måtte ändras därhän, att fattigvårdssamhällen obetingat kunde påräkna ersättning av statsmedel för fattigvårdskostnad, som sådant samhälle måste vidkännas för de fattigvårdssamhället tillhörande personer, vilka varit borta från samhället viss tid, ävensom att fattigvårdssamhället skulle berättigas till gottgörelse av staten för kostnader i anledning av fattigvård åt sinnesslöa personer och fallandesjuka och med dylika personer jämförliga. Motionen blev vid föredragning i kammaren av angivna skäl avslagen.

Vid 1907 års riksdag väcktes ånyo några motioner avseende en utjämning i de kommunala utskylderna.

Så väcktes av greve Raoul Hamilton i första kammaren en motion åsyftande utredning och förslag i fråga om jämnare fördelning av vissa skatter som betunga landsbygden. I denna motion sökte motionären med siffror visa, huru oerhört ojämnt skatterna å landsbygden drabbade de olika skattedragarna och ansåg han, att de av honom påvisade missförhållandena med det snaraste borde avhjälpas.

Första kammarens tillfälliga utskott nr 1, som fått motionen till förberedande behandling, avgav däröver yttrande, däruti utskottet erinrade, att, ehuru vad motionären anfört angående den ojämna fördelningen av kommunalutskylderna, avgifterna till prästerskapet och vägs-katten syntes värt beaktande, utskottet dock icke kunde biträda det väckta förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte, *enär* den omständigheten, att skatteskalen utvisade, att ett större eller mindre antal kommuner tyngdes av höga kommunalskatter, icke kunde tillmätas avgörande betydelse vid bedömandet av de missförhållanden motionären velat påvisa, synnerligen som detta kunde bero på särskilda omständigheter och stora ojämnheter säkerligen förefunnos i taxeringen kommunerna emellan, *enär* riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, dels att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruledes förbättringar, där så erfordrades, må kunna åstadkommas i den enskilda och kommunala sinnessjukvården, dels att Kungl. Maj:t täcktes utreda och för riksdagen framlägga förslag till ändrade bestämmelser i avseende å fattigvården, varigenom till en del lindring skulle vinnas i kommunala fattigvårdstungan, och *enär* beträffande avlöningen till prästerskapet denna vore beroende på konventioner, gällande för lång tid, och att ändring uti dessa svårligen kunde ifrågasättas samt förändrade bestämmelser angående väghållningsbesväret år 1905 antagits och verkningarna av dessa bestämmelser ännu icke kunde bedömas, och hemställde utskottet på angivna skäl, att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Denna utskottets hemställan blev ock av kammaren gillad.

Vidare föreslog herr M. Matsson inom andra kammaren en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om jämnare fördelning av kommunernas skattebördor, och erinrade motionären därvid, att i samma mån de kommunala skattebördorna ökats kravet på ändring av dessa bördors otillfredsställande fördelning blivit allt mer oavvisligt och sökandet efter utvägar att tillfredsställa detta krav blivit allt ihärdigare och att därvid fattigvårdsbördan, såsom hårdast tyngande, tilldragit sig största uppmärksamheten.

Andra kammarens tillfälliga utskott nr 4 avgav över denna motion utlåtande, däruti utskottet huvudsakligen anförde följande. Det vore väl sant, att med avseende å fattigvårdstungans jämnare fördelning åtskilligt blivit åtgjort och att i sinom tid torde vara att förvänta förslag, som avsåge att ytterligare bereda någon lindring i kommunernas bördor för sinnessjukdom och fattigvård, ävensom att rörande den stora ojämnhet, som förekom i utgifter till prästerskapets avlöning med hänsyn till gällnade konventioner, någon ändring icke torde kunna åstadkommas förrän konventionerna inom närmaste 10 till 15 åren utgå och att vad väghållningsbesväret anginge verkningarna av 1905 års förändrade bestämmelser ännu icke kunde bedömas, men då i allt fall det vore känt, att kommunalutskylterna i olika kommuner alltjämt tryckte på ett med hänsyn till respektive kommuners bärkraft så olika sätt, att rättvisa och billighet därmed kunde anses kränkta, och då riksdagen icke borde försumma att tillse, huruvida de redan inslagna strävandena till kommunalskattebördornas utjämning kunde och borde i någon större omfattning fortsättas, därvid givetvis grundläggande skillnad borde göras emellan olika slag av bördor, samt då därjämte stor del av ojämuheterna i den kommunala beskattningen sammanhänge med förhållanden, varöver kommun icke själv kunde råda, och av skatter svårt betungade kommuner ofta just i följd av de höga skatterna såge sin skatteförmåga allt mer förminskad därigenom att de mer rörliga skatteobjekten flytta därifrån till andra kommuner, som genom sin låga skattebördorna finge ökad dragningskraft, hemställde utskottet, att riksdagens andra kammare i anledning av motionen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en såvitt möjligt fullständig, jämförande utredning angående de olika kommunala skattebördorna jämte därå inverkan förhållanden till ledning för eventuella vidare åtgärder i motionens allmänna syfte.

Andra kammaren gillade utskottets förslag.

Ärendet överlämnades sedan till första kammaren, vars tillfälliga utskott nr 1 i avgivet yttrande tillstyrkte kammaren att biträda andra kammarens beslut. Vid ärendets behandling inom kammaren gjordes emellertid invändning däremot, och blev utskottets hemställan med 58 röster emot 50 avslagen.

Greve Hugo Wachtmeister föreslog slutligen inom första kammaren, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning efter vilka bevillningsgrunder och i vilken omfattning direkta statsbidrag till folkskolundervisningen må utöver de nu utgående till kommuner, vilka äro av kostnaderna för denna undervisning särskilt ekonomiskt betungade, meddelas, samt därefter för riksdagen fram-

lägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda. Över denna motion avgav statsutskottet utlåtande, däruti utskottet, med erkännande att utredning i den av motionen angivna riktningen enligt utskottets uppfattning otvivelaktigt skulle vara av stor vikt för avhjälpande av de olägenheter, som ansågos råda i avseende å ojämn kommunalbeskattning för folkskoleändamål, därvid emellertid jämväl borde ägnas uppmärksamhet åt såväl sättet varpå skolväsendet i de olika kommunerna är tillgodosett, särskilt om och i vilken omfattning s. k. halvtidsläsning förekom, som ock huruvida de utgifter, för vilkas bestridande kommunernas skatteinkomster i övrigt voro avsedda, kunde anses vara för dem nödvändiga och stå i rimligt förhållande till deras ekonomiska bärkraft, men att utskottet dock i följd av det läge, vari frågan kommit genom riksdagens beslut att avslå den med anledning av herr Matssons motion ifrågasatta statistiska utredningen, som skulle omfatta jämväl frågor av nu förevarande art, ansett sig ej kunna tillstyrka motionen, utan hemställde, att densamma icke måtte till någon riksdagens vidare åtgärd föranleda. Motionen blev ock av kammaren avslagen.

Även vid årets riksdag hava motioner väckts i syfte att till underlättande av de kommunala bördorna få statens bidrag till folkundervisningen höjt, men hava samtliga dessa motioner, möjligen ock i någon mån med hänsyn till den nu föreliggande motionen, blivit avslagna.

Av vad nu anförts framgår icke allenast, att förslag om åtgärder i ett eller annat avseende för vinnande av någon utjämning av de kommunala skattebördorna år efter år framburits inom riksdagen, utan även att riksdagen i allmänhet erkänt behovet av dessa åtgärder.

Formella skäl eller tillfälliga anledningar hava huvudsakligen föranlett till avslag å de framställningar, som gjorts i antydnda syfte.

Enligt upplysningar, som utskottet inhämtat, torde nu tillgängliga statistiska uppgifter icke vara tillräckliga för att därav vinna en utredning så tillförlitlig, att den kan läggas till grund för beslut om väsentliga åtgärder för en önskad utjämning av de kommunala skattebördorna, utan synes en blivande utredning kräva ytterligare ingående undersökningar. En sådan utredning torde komma att medföra ett drygt arbete, men detta arbete skulle icke bliva förgäves, om man därigenom lyckades vinna klarhet över de missförhållanden, som härvidlag förefinnas. Utskottet finner det även vara synnerligen önskvärt, att rättelse i dessa missförhållanden snarast möjligt ernås, så att rättvisa i fråga om kommunala skattebördor i största möjliga mån åstadkommes.»

Utskottet hemställde sålunda »att riksdagens andra kammare med bifall till den av herr K. A. Staaff m. fl. väckta motionen måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart som möjligt låta anställa en allsidig utredning rörande vilka kommuner, som äga alltför ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till dem åliggande skattebördor, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen giver anledning.

Denna utskottets hemställan bifölls av andra kammaren, och samma beslut fattades sedermera jämväl av första kammaren, vadan en riksdags-skrivelse till Kungl. Maj:t av det innehåll, ovan återgivna utskottsutlåtande anger, kom till stånd.

Denna skrivelse föranledde en förberedande statistisk utredning, vars utförande uppdrogs åt förste aktuarien Edv. Söderberg, och som blev fullbordad under år 1911, varjämte den 14 oktober 1910 uppdrogs åt professor Gustav Cassel att utarbete en översikt över kommunalbeskattningens utveckling och nuvarande gestaltning inom vissa främmande länder, och den 18 november samma år tillkallades två sakkunniga med uppdrag att biträda med utförandet av de arbeten, vilka för lösningen av kommunal-skattefrågan kunde anses erforderliga.

*Kungl.
Maj:ts pro-
position
1912 om
provisorisk
lindring åt
synnerligen
skattetyngda
kommuner.*

I den till 1912 års riksdag avgivna statsverkspropositionen upptogs frågan om provisorisk lindring åt synnerligen skattetyngda kommuner, och föreslogs därvid, att på extra stat för år 1913 skulle beviljas ett anslag av 600,000 kronor att i överensstämmelse med vissa angivna grunder utdelas till sådana landskommuner och köpingar, där ett mera stadigvarande, synnerligt betungande skattetryck är rådande.

I finansministerns anförande till statsrådsprotokollet framhålles bland annat, att det ifrågasatta understödet skulle vara av provisorisk beskaffenhet och begränsas till att underlätta sådana kommunala skyldigheter, som kunna anses tillika vara statsändamål. Ett statsunderstöd åt de av skatter mest betungade kommunerna syntes böra förbindas med sådana villkor, att det utginge allenast till de kommuner, som på grund av svaga beskattningsföremål vore särskilt hårt tryckta just av sådana utgifter, vilka tillika kunde enses tjäna statsändamål, vadan statsunderstöd alltså icke syntes böra i allmänhet tillgodokomma kommuner, vilka oaktat god tillgång på beskattningsföremål blivit skattetyngda på grund av utgifter av mera lokal natur eller på grund av mera storartade anläggningar än nödigt varit. Med en sådan utgångspunkt ställde det sig klart, att utgifterna för skolväsendet och för fattigvården lämpade sig synnerligen väl att tjäna såsom underlag för berättigandet till statsbidrag på sådant sätt, att det i regel utginge allenast till de kommuner, som drabbades just av dessa utgifter till högre mått än det i allmänhet vanliga, och som jämväl i övrigt vore

att hänföra till de mest skattetyngda kommunerna. Men det bleve icke tillräckligt att härvid utgå från endera av dessa två utgiftsslag utan måste bägge tillhopa tagas i beräkning, ty det förekomme icke sällan, att det allenast vore endera av dessa utgifter, som orsakat det höga skattetrycket.

Efter en redogörelse för skattetryckets storlek inom olika kommuner kommer statsrådet till den slutsatsen, att ett stadigvarande skattetryck av mera än 80 öre per fyrk, motsvarande 8 kronor per 100 kronor beskattningsbar inkomst lämpligen kunde sättas såsom en betingelse för att en kommun skulle räknas till de mest betungade. Städerna skulle uteslutas från understöd. För att skattetrycket skulle anses såsom stadigvarande, erfordrades, att detsamma i medeltal under de tre senaste åren före det, varunder ansökan gjordes, liksom under ansökningsåret skulle hava utgjort mer än 80 öre per fyrk. För övrigt skulle det förut omnämnda villkoret, att utgifterna för skolväsende och fattigvård skulle hava varit mera tryckande än för kommunerna i allmänhet, även här verka reglerande, i det att dylika tillfälligtvis höga utdebiteringar icke så ofta vore orsakade av nyssberörda utgifter utan oftare utav kostnader av mera lokal natur, för vilkas bestridande statsunderstöd icke skulle utgå.

Rörande begränsningen till beloppet av det extra statsunderstödet anfördes, att den första begränsningen borde bliva den, att statsbidrag icke i allmänhet lämnades till större belopp per fyrk än det, varmed utgifterna för skolväsende och fattigvård inom kommunen — efter avdrag av samtliga statsbidrag ävensom av andra kommunala inkomster, vilka direkt hänförde sig till skolväsendet eller fattigvården — överstigit det medelbelopp per fyrk, som dessa utgifter med nämnda avdrag enligt den officiella statistiken under de tre senaste åren, för vilka denna statistik i tryck föreläge, utgjort i rikets landskommuner. Nu skulle ju visserligen häremot kunna invändas, att, då vid denna beräkning samtliga utgifter för skolväsende och fattigvård och således även kostnader för uppförande av skolhus och fattighus medtagas, medelbeloppet per fyrk bleve missvisande, eftersom en del av dessa utgifter bestredes genom upplåning, ävensom att här berörda förfaringssätt för statsunderstödet begränsning skulle kunna medföra spekulation på statsbidrag från kommunernas sida i så måtto, att dessa på kortare tid utdebiterade kostnader för byggnader än som eljest måhända skulle skett. Vad först beträffar invändningen att medelbeloppet per fyrk skulle bliva missvisande, hade den uträkning, som gjorts för åren 1907—1909 för att beräkna erforderligt statsanslag till understöd åt betungade kommuner, med all tydlighet visat, att ifrågavarande medelbelopp ingalunda skulle från tillräckligt statsunderstöd utestänga sådana kommuner, vilka visserligen icke haft kostnader för byggnader men som

eljest, såvitt av statistiken kunnat utredas, varit av utgifter för skolväsende och fattigvård mycket betungade. Däremot hade detta beräkningssätt utan tvivel medfört, att några kommuner, som eljest icke varit ovanligt mycket betungade av utgifterna för skollärares avlöning och för fattigunderstödsdagares vård och underhåll, skulle blivit berättigade till statsunderstöd på grund av sina höga utgifter till skolhus- eller fattigvårdsbyggnader. Men häruti kunde väl icke ligga något oriktigt, då utgifterna varit nödvändiga eller åtminstone väl behöfliga samt de ju, såsom förut sagts, kunna anses tjäna statsändamål i lika hög grad som utgifterna för skollärares avlöning och fattigunderstödsdagares vård och underhåll. Någon spekulation med avseende å statsunderstödet, på sätt nyss antytts, syntes i allmänhet icke vara att befara och torde i varje fall kunna förebyggas utav en här efteråt av statsrådet ifrågasatt ytterligare begränsning av statsunderstödet belopp, varförutom Kungl. Maj:t torde bliva i tillfälle att vid ansökningarnas prövning tillse, att statsunderstöd icke lämnades åt kommuner, som på onaturligt sätt uppbringat den för året utdebiterade kostnaden för skolväsendet och fattigvården och därmed jämväl utdebiteringen i dess helhet.

Den andra begränsningen av statsunderstödet belopp syntes böra sättas i förhållande till utdebiteringen av kommunalskatten i dess helhet för det år, varunder ansökningen gjordes, och torde denna begränsning lämpligen böra bestämmas sålunda, att statsunderstöd icke skulle lämnas till högre belopp än att, därest beloppet förelegat vid den tid, då utdebiteringen för ifrågavarande år beslöts, statsunderstödet skolat nedbringa det kommunala skattetrycket för året med högst 25 procent i den mån det legat över 80 till och med 90 öre per fyrk, högst 50 procent i den mån det legat över 90 till och med 100 öre per fyrk samt högst 75 procent i den mån det legat över 100 öre per fyrk. En sådan begränsning, enligt vilken kommunen alltid måste själv vidkännas en kännbar andel av sina stora utgifter, syntes redan i och för sig ägnad att förebygga en på konstlad väg och för statsunderstöds erhållande uppdriven debiteringssiffra, men skulle man vilja hava än ytterligare korrektiv häremot, så kunde man taga medeldebiteringssiffran för de tre senast förgångna åren jämte det år, varunder ansökningen gjordes, till utgångspunkt såsom om den vore debiteringssiffran för året, samt såsom en ytterligare begränsning utöver de förut anförda föreskriva, att statsunderstödet icke heller finge utgå med högre belopp än fallet skulle bliva, därest nämnda siffra varit debiteringssiffra för året och statsunderstödet alltså varit avsett att nedbringa denna enligt förut angivna grunder. En sådan ytterligare begränsning torde emellertid icke bliva erfordrig annat än möjligen i sådana säker-

ligen sällsynta fall, då utav handlingarna framginge, att kostnader för skolhus eller fattigvårdsbyggnader utdebiterats på kortare tid än skäligt just för erhållande av extra statsunderstöd.

Såsom redan antytts, hade förutsatts, att de kommuner, vilka ville komma i åtnjutande av statsunderstöd, skulle därom göra ansökan. Dessa ansökningar skulle prövas av Kungl. Maj:t, som beslutade om statsunderstödens utdelande.

Såsom villkor för statsunderstöds erhållande borde vidare gälla, att kommunen i laga ordning beslutat, att stämna för uppbörd av den del av kommunalskatten, som motsvarade en debitering, överstigande 8 kronor bevillningskronan, icke komme att hållas tidigare än i juni månad det år, då skatten skulle erläggas.

Det borde i detta sammanhang framhållas, att beviljat extra statsunderstöd icke borde tagas i beräkning vid prövning av kommuns befogenhet till statsunderstöd under följande år, utan borde vid denna prövning allenast tagas i beräkning debiteringssiffrorna sådana de vore före avkortningen. Det insåges nämligen lätt, att statsunderstöd med erforderligt belopp åt skattebetungade kommuner eljest skulle kunna komma att utgå allenast ryckvis med ett eller par års mellanrum.

Ehuru visserligen nu angivna grunder borde bliva huvudsakligen bestämmande vid prövningen av ansökningar om understöd och ehuru vid uträkningen av anslagsbehovet för ändamålet dessa grunder visat sig medföra tillfredsställande resultat, torde dock åt Kungl. Maj:t böra förbehållas en friare prövningsrätt, enär fall torde kunna inträffa, då en kommun kunde vara i synnerligt behov av understöd och jämväl förtjänt därav, oaktat dess utgifter för fattigvård och skolväsende kanske icke i och för sig varit så särskilt betungande. För Kungl. Maj:t borde möjlighet då stå öppen att i dylika undantagsfall bereda någon hjälp.

I statsrådets anförande ingick slutligen en närmare beräkning, huru statsunderstödet skulle komma att fördela sig på olika kommuner.

I sitt utlåtande rörande ovannämnda kungl. proposition anförde statsutskottet, att det icke hade något att i huvudsak erinra emot de principer, enligt vilka Kungl. Maj:t ansett denna fråga böra vinna en provisorisk lösning.

Statsutskottets yttrande 1912.

Frågan om vilka kommuner, som vore i verkligt behov av det ifrågasatta statsunderstödet, syntes däremot utskottet oklar. Av den utredning, som härför i ärendet åberopats, torde nämligen, enligt utskottets förmenande, icke kunna vinnas någon tillförlitlig grund för bedömande härav. Snarare syntes utredningen giva vid handen, att en sådan icke

kunde för närvarande erhållas. Anledning härtill torde vara att söka dels i den förefintliga olikformigheten i taxeringen, framför allt jordbruksfastighetstaxeringen, ävensom i de olika grunder, som för närvarande tillämpades vid uppdelning mellan kommunerna av skattepliktig inkomst av rörelse, som bedreves inom två eller flera kommuner, dels ock den olikhet med avseende å räkenskapsföringen, som vore rådande de skilda kommunerna emellan. Allenast på detta sätt syntes man kunna förklara, att enligt utredningen exempelvis i Älvsborgs län antalet landskommuner, där under ett eller flera av åren 1907—1909 kommunalskatten utginge med minst 100 öre per kommunalfyrk, utgjorde 119, medan motsvarande siffra för t. ex. Norrbottens och Västerbottens län allenast uppginge till respektive 10 och 12.

Frågan om åstadkommande av likformighet i taxeringen vore emellertid, enligt vad departementschefen meddelat, för närvarande föremål för ett ingående utredningsarbete i sammanhang med den igångsatta revisionen av den kommunala beskattningen och torde väl inom en ej allt för avlägsen framtid vinna sin lösning i samband med en omläggning av denna beskattning. Därmed skulle man alltså jämte den utjämning av de stora olikheterna i den kommunala beskattningen och det nedbringande av det mångenstädes abnormt höga skattetrycket, vartill den förenämnda revisionen syftade och som väl bleve en följd därav, erhålla en säkrare grund för bedömande av det verkliga behovet av statsunderstöd i nu ifrågasvarande avseende, därest sådant då skulle anses vara av omständigheterna påkallat.

Då utskottet funnit det synnerligen anmärkningsvärt, ja rent av överraskande, huru det ifrågasvarande understödsbeloppet skulle komma att fördelas de olika länen emellan, hade utskottet ansett sig böra lämna redogörelser härför genom en tabell, som utvisade, att, om avdrag gjordes med den för skattetryckets nedbringande tillgängliga delen av kommunernas inkomster av skogsaccis för år 1911, skulle statsunderstöd av i den kungl. propositionen angivet slag komma att utgå: till 63 kommuner i Norrland och Dalarna med 93,628 kronor, till 78 kommuner i Svealand utom Dalarna med 77,419 kronor samt till 406 kommuner i Götaland med 400,175 kronor.

Härav framginge, slutade utskottet, att understödsbeloppet skulle komma att till allra största delen tillfalla länen inom Göta land, vilket näppeligen överensstämde med den allmänna uppfattningen, som rädde beträffande den olika ekonomiska ställningen inom ovannämnda, särskilda delar av landet. Vid sådant förhållande och då dylikt statsunderstöd så mycket mindre syntes vara så oundgängligen nödvändigt, att därmed icke

kunde anstå, till dess man erhållit fullt tillförlitliga grunder för dess utdelande, som det av Kungl. Maj:t i sådant avseende äskade beloppet utgjorde en obetydlighet i förhållande till de kommunernas utgifter, vilkas nedbringande därmed avsåges, funne utskottet i anledning härav och då i allt fall en stor del av de ifrågavarande kommunerna från och med år 1911 kommit i åtnjutande av skogsaccis till ganska avsevärda belopp, icke anledning att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts nu förevarande förslag.

Emot utskottets avstyrkande av den kungl. propositionen hade emellertid reservation avgivits av nio ledamöter, vilka bland annat anförde följande. Statsutskottets reservationer 1912.

Av den i ärendet förebragta utredningen framginge, att det rådde en betydande olikhet mellan kommunerna icke blott beträffande de inom kommunerna upptagna skatternas storlek utan jämväl i fråga om tillgången på beskattningsföremål och därav beroende förmåga att kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodose de kommunala utgifter, vilka tillika vore att betrakta såsom statsändamål.

Visserligen vore en revision av den kommunala beskattningen igångsatt, men då, på sätt departementschefen meddelat, därmed vore förbundna flera frågor, som i och för sig vore svårlösta och krävde långvariga utredningar, torde det med visshet kunna antagas, att avsevärd tid komme att förflyta, innan den kommunala skattereformen kunde bliva genomförd. Reservanterna funno det därför synnerligen önskvärt, att åtgärder till en provisorisk lindring i de hårdast betungade kommunernas skattetryck bleve i enlighet med syftet i riksdagens förberörda skrivelse vidtagna.

Till bestyrkande av angelägenheten av ett dylikt provisoriskt ordnande av denna fråga anfördes, att av en utav utskottet verkställd undersökning rörande folkmängdsförhållandena för åren 1905—1910 uti de kommuner, där under något av åren 1907—1909 kommunalskatten utgått med mera än 100 öre samt tillika under vart och ett av dessa år utgjort minst 80 öre per kommunalfyrk, framgått följande resultat:

I de län, där de skattetyngda kommunerna ej uppginge till $\frac{1}{10}$ av hela antalet kommuner: Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Malmöhus, Örebro och Kopparbergs län hade folkökningen i de skattetyngda kommunerna åren 1905—1910 utgjort — 5,59 ‰ (av 1905 års folkmängd) och å länens landsbygd i dess helhet + 45,06 ‰.

I de län, där de skattetyngda kommunerna, vore minst $\frac{1}{10}$ men ej $\frac{1}{5}$ av hela antalet kommuner: Jönköpings, Kristianstads och Skaraborgs län, utgjorde folkökningen 1905—1910 i de skattetyngda kommunerna — 27,58 ‰ och å länens landsbygd i dess helhet — 8,74 ‰.

I de län slutligen, där de skattetyngda kommunerna uppginge till minst $\frac{1}{5}$ av hela antalet kommuner: Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Gottlands, Kalmar, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands och Kronobergs län utgjorde folkökningen 1905—1910 i de skattetyngda kommunerna — 6,25 $\frac{0}{100}$, å länens landsbygd i dess helhet + 18,96 $\frac{0}{100}$ samt å länens landsbygd med frånräknande av de skattetyngda kommunerna + 30,35 $\frac{0}{100}$.

Av denna undersökning syntes sålunda framgå, att en tydlig tendens till avfolkning gjorde sig gällande inom de särskilt skattetyngda kommunerna. Anledningarna härtill kunde ju vara flerahanda, men utslutet vore icke, att det hårda skattetrycket bidragit till denna avfolkning, och i varje fall torde med säkerhet kunna antagas, att de höga skatterna avskräckte från inflyttning och såmedelst försvårade en ändring till det bättre.

Emot förslaget att, på sätt i propositionen föresloges, lämna statsunderstöd åt synnerligen skattetyngda kommuner torde möjligen kunna invändas, att på grund av den förefintliga olikformigheten i taxeringen, framför allt jordbruksfastighetstaxeringen, en eller annan kommun, som i verkligheten icke vore i trängande behov av dylikt understöd, skulle kunna därav erhålla del. För att utröna huruvida en sådan invändning ägde någon större allmängiltighet, hade utskottet låtit verkställa en undersökning angående i vad mån de vid 1908 års fastighetstaxering fastställda taxeringsvärdena å under femårsperioden 1903—1908 försålda fastigheter inom Älvsborgs län, eller det län som omfattade de flesta enligt förslaget understödsberättigade kommunerna, samt Örebro län, där allenast ett fåtal dylika kommuner förekomme, understege senaste köpeskillingarna för samma fastigheter. Därvid hade framgått, att sammanlagda taxeringsvärdet för de försålda fastigheterna i båda fallen uppgått till 87,4 procent av sammanlagda köpeskillingarna för fastigheterna i såväl Älvsborgs som Örebro län. Utan att vilja låta denna samstämmighet framstå såsom ett avgörande bevis för likformigheten i taxeringsförhållandena i stort sett inom hela landet kunde reservanternas dock icke undgå att finna, att detta resultat dock måste minska betänkligheterna mot ett bifall till propositionen i nu berörda avseende.

Emot de av departementschefen uppställda grunder, efter vilka statsunderstöd torde böra utgå, hade reservanternas icke funnit något att i huvudsak erinra.

Dock synes det dem som om, utöver de av departementschefen angivna, ytterligare några begränsningar borde vidtagas i rätten att erhålla statsunderstöd. Enligt deras förmenande borde sålunda för undvikande

därav att staten komme att lämna kommun understöd för utgifter av uteslutande lokal natur, vilket ju icke kunde vara lämpligt, kommun icke vara berättigad att vid ansökan om statsunderstöd räkna sig till godo i vederbörande utdebiteringar möjligen ingående utgifter för annuiteter (räntor och amorteringar) å lån för andra ändamål än kyrko-, skol-, fattigvårds- och sundhetsväsande.

Vid beräkning av kommuns inkomster borde vidare upptagas det skogsaccisbelopp, som enligt § 3 i lagen om skogsaccis må högst användas för nedbringande av kommunens utdebiteringar.

De av reservanterna här nedan närmare angivna grunderna för anslagens utgående torde i varje särskilt fall böra lända till efterrättelse, och någon friare prövningsrätt till förmån för sådana kommuner, som enligt dessa grunder icke borde komma i åtnjutande av statsunderstöd, syntes icke böra åt Kungl. Maj:t inrymmas.

Med anmärkande, att det för närvarande syntes råda en viss olikformighet med avseende å kommunernas räkenskapsföring, uttalade reservanterna, att de förutsatte, att Kungl. Maj:t icke skulle underlåta att tillse, det större likformighet härutinnan bleve införd, så att ur denna synpunkt prövningen av statsunderstöd bleve så enhetlig som möjligt.

Genom de begränsningar som sålunda vidtagits, ansågo reservanterna, att det erforderliga beloppet kunde sänkas till 500,000 kronor, och hemställde sålunda, att riksdagen måtte på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag av 500,000 kronor »att under förutsättning, att kommun i laga ordning beslutat, att stämma för uppbörd av den del av kommunalskatten, som motsvarar en debitering, överstigande 8 kronor för 100 kronor skattepliktig inkomst, icke kommer att hållas tidigare än i juni månad det år, då skatten skall erläggas, i enlighet med följande grunder utdelas till kommuner, som därom göra ansökan, nämligen:

till kommun, som under de tre senaste åren före det, varunder ansökan om statsunderstöd göres, varit för kommunens utgifter betungad med ett så högt skattetryck, att detsamma, med frånräknande av de uti ifrågasvarande års utdebiteringar möjligen ingående utgifter för annuiteter (räntor och amorteringar) å lån för andra ändamål än kyrko-, skol-, fattigvårds- och sundhetsväsande, i allt fall skulle i medeltal uppgått till mera än 8 kronor för 100 kronor skattepliktig inkomst, beräknad på sätt närmare angivits i § 58 av kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, sådant detta lagrum lyder i lagen den 26 maj 1909,

samt vars utgifter för folkskoleväsendet och fattigvården under det år, då ansökan om understöd göres, efter avdrag av sådana statsbidrag och andra kommunens inkomster, som omedelbart hänföra sig till skolväsendet

och fattigvården, överstigit det medelbelopp i jämnat tiotal ören för 100 kronor skattepliktig inkomst, varmed dessa utgifter med avdrag av statsbidragen enligt den officiella statistiken under de tre senaste år, för vilka den i tryck föreligger, drabbat rikets landskommuner,

må extra statsunderstöd lämnas till högst det belopp, som erfordras för berörda utgifters nedbringande till nyss anmärkta medelbelopp för 100 kronor skattepliktig inkomst,

med den ytterligare begränsning likväl, att det extra statsunderstödet icke heller må uppgå till högre belopp än att understödsbeloppet kan nedbringa det kommunala skattetrycket — sådant detta skulle under det år, för vilket understödet lämnas, varit efter fränräknande av de i årets utdebitering möjligen ingående utgifter för annuiteter (räntor och amorteringar) å lån för andra ändamål än kyrko-, skol-, fattigvårds- och sundhetsväsande — med högst 25 procent i den mån det skulle legat över 8 till och med 9 kronor, högst 50 procent i den mån det skulle legat över 9 till och med 10 kronor, samt högst 75 procent i den mån det skulle legat över 10 kronor, allt för 100 kronor skattepliktig inkomst, beräknad enligt bestämmelserna i ovan återopade lagrum;

skolande härvid i varje fall läggas till grund det skattetryck, som skolat förefinnas, därest kommun till fullo begagnat sig av den uti § 3 i lagen om skogsaccis medgivna rättigheten att med skogsaccismedlen nedbringa skattetrycket.»

Utskottets hemställan blev emellertid av riksdagen bifallen, varigenom frågan hade förfallit.

*Motioner
vid 1914 års
båda riksdagar.*

Vid 1914 års första riksdag väcktes i andra kammaren av herr Hamilton m. fl. en motion, nr 64, vari hemställdes att riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1915 ställa ett belopp av högst 8,000,000 kronor att utgå i form av anslag till rikets skoldistrikt med tio kronor för varje i folk- och småskolor undervisat barn i enlighet med de villkor Kungl. Maj:t fastställer.

I en särskild motion föreslogs, att ifrågavarande belopp skulle uttagas genom ett tillägg till inkomst- och förmögenhetsskatten.

Denna motion hann emellertid ej före riksdagens upplösning behandlas.

Av samma huvudmotionär väcktes sedermera vid 1914 års senare riksdag en motion, nr 128, med hemställan att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täckes låta verkställa utredning, på vilket sätt ökade statsbidrag till kommunernas folkskoleutgifter lämpligast bära utgå för att skattebördorna skola minskas och samtidigt de

bättre skolformerna vinna ökad utredning, samt att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

I den utförliga motiveringen till nämnda motion lämnas en belysande framställning rörande det kommunala skattetryckets ojämnhet. Utskottet kommer att närmare redogöra för denna framställning vid behandlingen av nu förevarande motion.

Den vid 1914 års senare riksdag väckta motionen avstyrktes av statsutskottet och blev i enlighet härmed av riksdagen avslagen.

De särskilt höga kommunalskatterna och det ojämna skattetrycket förekommer endast å landsbygden. Det har därför av utskottet ansetts lämpligt att till belysande av förevarande motion meddela en del uppgifter rörande landskommunernas ekonomiska ställning i allmänhet och deras beskattningsförhållanden i synnerhet för den tid officiella siffror finnas, d. v. s. åren 1874—1912.

Landskommunernas ekonomiska ställning.

Här nedan meddelas i tab. 1—5 redogörelse för landskommunernas inkomster och utgifter samt tillgångar och skulder dels i absoluta, dels i relativa tal.

Tabellerna utvisa, vilken betydande ekonomisk utveckling landskommunerna under perioden 1874—1912 genomgått. De visa också, hurusom utgifterna för ändamål, som tillika kunna anses som statsändamål dominera, under det att förhållandet i städerna är rakt motsatt. Där uppgingo utgifterna år 1912 för kyrkliga ändamål till 4.3 %, till folkskola 10.5 %, till fattigvård 7.5 % samt till sundhetsvård 5.5 %, sålunda sammanlagt för dessa ändamål, vilka i landskommunerna fordrade 90.3 % av samtliga utgifter, till endast 27.8 % av utgifterna i städerna.

Ett ytterligare bevis för, vilka kommunala utgifter det är, som för landskommunerna bliva mest betungande, erhåller man genom nedanstående sammanställningar rörande skuldräntorna (tab. 6 och 7).

Av tabellerna framgår att år 1912 icke mindre än 68.1 % av skuldräntorna utgått för lån, upptagna till ändamål, som tillika kunna anses som statsändamål.

Tab. 1. Landskommunernas inkomster åren 1874—1912 (absoluta tal).

Å r.	Hyror, arrenden, räntor o. dyl., kr.	Influtna ut- skylder och bidrag, kr.	Statsbidrag, kr.	Brännvins- försäljnings- medel, kr.	Övriga inkomster, kr.	Summa inkomster, kr.
1874	1,333,028	10,834,285	1,261,050	121,123	1,154,620	14,704,106
1880	1,324,653	15,945,703	2,406,100	181,849	1,650,648	21,508,953
1885	1,349,884	17,454,873	2,854,662	147,547	1,653,323	23,460,289
1890	1,323,743	17,668,704	3,457,606	798,971	2,040,693	25,289,717
1895	1,442,048	20,112,375	3,940,261	964,641	2,459,907	28,919,232
1900	1,816,337	23,916,806	4,671,246	1,459,552	3,231,756	35,095,697
1905	1,980,688	28,746,732	6,284,424	1,568,608	3,643,476	42,223,928
1910	2,360,948	36,803,928	9,479,344	2,072,565	4,968,288	55,685,073
1912	2,565,235	41,092,670	9,981,840	3,589,575	5,595,942	62,825,262

Tab. 2. Relativa beloppen av landskommunernas inkomster åren 1874—1912.

Å r.	Samtliga inkomster pr inv., kr.	Hyror, räntor, m. m.	Influtna utskylder och bidrag	Stats- bidrag	Brännvins- försälj- ningsmedel	Övriga inkomster
1874	3·94	9·1	73·7	8·6	0·8	7·8
1880	5·56	6·2	74·1	11·2	0·8	7·7
1885	6·06	5·8	74·4	12·2	0·6	7·0
1890	6·33	5·2	69·9	13·7	3·1	8·1
1895	7·37	5·0	69·6	13·6	3·3	8·5
1900	8·76	5·2	68·1	13·3	4·2	9·2
1905	10·44	4·7	68·1	14·9	3·7	8·6
1910	13·64	4·3	66·1	17·0	3·7	8·9
1912	15·31	4·1	65·4	15·9	5·7	8·9

Tab. 3. Landskommunernas utgifter åren 1874—1912 (absoluta tal).

Å r.	För kyrk- liga ändamål, kr.	För folk- skola, kr.	För fattig- vård, kr.	För kom- munika- tions- anstalter, kr.	För sund- hetsvård, kr.	För andra ändamål, kr.	Summa utgifter, kr.
1874	4,284,098	4,441,652	4,271,431	692,648	256,092	1,052,588	14,998,509
1880	7,612,641	6,643,132	5,164,462	506,952	449,579	1,252,930	21,629,696
1885	8,038,795	7,563,988	5,647,080	821,880	515,604	1,399,518	23,986,865
1890	7,884,010	8,410,423	6,357,871	791,961	648,352	1,597,477	25,690,094
1895	8,315,911	10,207,205	7,479,161	1,011,906	803,410	2,125,358	29,942,951
1900	9,174,497	13,471,158	8,787,619	1,272,816	1,051,356	2,814,821	36,572,267
1905	10,113,062	18,157,949	11,301,621	606,197	1,462,356	3,226,164	44,867,349
1910	10,998,489	25,919,584	14,001,991	954,515	1,915,192	4,245,837	58,035,608
1912	11,113,215	27,557,060	15,695,454	1,009,369	2,282,594	5,074,376	62,732,068

Tab. 4. Relativa beloppen av landskommunernas utgifter åren 1874—1912.

Å r.	Samtliga utgifter pr inv., kr.	För kyrk- liga ändamål	För folk- skola	För fattig- vård	För sund- hetsvård	För andra ändamål	Samtliga utgifter i % av inkomster.
		i % av alla utgifterna.					
1874	4·02	28·6	29·6	28·5	1·7	11·6	102·0
1880	5·60	35·2	30·7	23·9	2·1	8·1	100·6
1885	6·20	33·5	31·5	23·5	2·2	9·3	102·2
1890	6·63	30·7	32·7	24·8	2·5	9·3	101·6
1895	7·63	27·8	34·1	25·0	2·7	10·4	103·5
1900	9·12	25·1	36·8	24·0	2·9	11·2	104·2
1905	11·09	22·5	40·5	25·2	3·3	8·5	106·3
1910	14·22	18·9	44·7	24·1	3·3	9·0	104·2
1912	15·29	17·7	43·9	25·0	3·7	9·7	99·9

Tab. 5. Landskommunernas tillgångar och skulder åren 1874—1912.

Å r.	Summa tillgångar, kr.	Därav fastigheter och inventarier, kr.	Summa skulder, kr.	Tillgångar kr. pr inv., kr.	Skulder kr. pr inv., kr.	Skulder i % av tillgångar, kr.
1874	34,854,927	15,624,582	4,323,295	9.33	1.16	12.4
1880	52,008,774	29,902,858	9,633,786	13.46	2.49	18.5
1885	59,462,974	35,442,639	13,832,557	15.37	3.57	23.3
1890	66,287,679	40,959,157	17,177,171	17.11	4.44	25.9
1895	77,047,742	50,127,466	23,976,005	19.64	6.11	31.1
1900	94,647,985	62,811,763	33,837,386	23.61	8.44	35.8
1905	119,980,521	83,298,615	48,701,949	29.67	12.04	40.6
1910	151,949,469	111,100,322	65,782,277	37.23	16.12	43.3
1912	170,150,929	124,478,562	71,414,935	41.47	17.41	42.0

Tab. 6. Landskommunernas skuldräntor åren 1904—1912.

(absoluta tal).

Å r	För kyrkliga ändamål, kr.	För folkskola, kr.	För fattigvård, kr.	För andra kommunala ändamål, kr.	Summa, kr.
1904	265,889	569,648	329,478	692,599	1,857,614
1905	283,179	640,399	351,041	724,091	1,998,710
1906	290,334	695,192	389,334	725,954	2,100,814
1907	302,679	760,929	434,625	755,062	2,253,295
1908	309,115	910,216	476,807	775,857	2,471,995
1909	329,993	1,010,174	480,214	900,388	2,720,769
1910	339,305	1,117,242	508,274	946,332	2,911,153
1911	336,745	1,164,712	531,821	982,357	3,015,635
1912	319,949	1,248,747	540,130	986,832	3,095,658

Tab. 7. Landskommunernas skuldräntor åren 1904—1912.

(relativa tal).

Å r.	För kyrkliga ändamål	För folkskola	För fattigvård	För andra kommunala ändamål	Summa
	i % av samtliga skuldräntor				
1904	14.3	30.7	17.7	37.3	100.0
1905	14.2	32.0	17.6	36.2	100.0
1906	13.8	33.1	18.5	34.6	100.0
1907	13.4	33.8	19.3	33.5	100.0
1908	12.5	36.8	19.3	31.4	100.0
1909	12.1	37.1	17.7	33.1	100.0
1910	11.6	38.4	17.5	32.5	100.0
1911	11.2	38.6	17.6	32.6	100.0
1912	10.3	40.3	17.5	31.9	100.0

I fråga om skattetyngden inom landskommunerna ställer det sig svårare än beträffande inkomster och utgifter samt tillgångar och skulder att få en översikt över utvecklingen. Här kan dock i tab. 8 för åren 1884—1910 meddelas uppgifter angående utdebiteringen för »övriga beskattningsföremål», motsvarande den nuvarande rubriken »inkomst av kapital och arbete».

Landskommunernas skattetyngd.

Sammanställningen utvisar en genomgående minskning av antalet kommuner med låga kommunalutskyldar och en motsvarande ökning av antalet kommuner med höga utskyldar. Särskilt anmärkningsvärt synes det vara, att antalet kommuner med över 100 öre per fyrk i utdebitering ökats från 17 år 1884 till 319 år 1910. Under år 1911 hade 367 och under år 1912 279 kommuner en utdebitering överstigande 10 kronor per 100 kronors inkomst. Av sistnämnda antal kommuner hade 168 en utdebitering mellan 10.01 och 12.50 kronor, 74 mellan 12.51 och 15.00 kronor, 28 mellan 15.01 och 20.00 kronor, 7 mellan 20.01 och 25.00 kronor samt 2 mellan 25.01 och 30.00 kronor per 100 kronors inkomst.

Då man skulle kunna förmoda, att det skattetryck, som är alldeles särskilt högt, endast tillfälligtvis och för enstaka år skulle kunna förekomma, har för de kommuner, som år 1911 hade 15 kronor eller däröver i utdebitering gjorts en närmare undersökning, vars resultat framgår av tabell 9¹.

Av tabellen framgår, att för några kommuner den höga utdebiteringen år 1911 verkligen varit framkallad av tillfälliga orsaker, men att så

¹ Berättelsen för år 1912 var, när denna undersökning påbörjades, icke utkommen.

Tab. 8. Utdebiteringen i landskommunerna åren 1884—1910.

År.	Antal kommuner, i vilka för »övriga beskattningsföremål» utdebiterats per fyrk.							År.	Antal kommuner, i vilka för »övriga beskattningsföremål» utdebiterats per fyrk.						
	0 öre.	1—10 öre.	11—25 öre.	26—50 öre.	51—75 öre.	76—100 öre.	Över 100 öre.		0 öre.	1—10 öre.	11—25 öre.	26—50 öre.	51—75 öre.	76—100 öre.	Över 100 öre.
1884	20	73	543	1,167	416	100	17	1898	15	4	146	959	793	314	114
1885	25	39	465	1,193	458	116	38	1899	10	3	131	940	781	356	125
1886	20	23	397	1,223	501	138	37	1900	8	3	102	871	833	358	171
1887	20	24	388	1,231	517	125	35	1901	5	3	70	779	882	408	198
1888	18	27	346	1,247	520	141	41	1902	8	4	63	715	923	437	195
1889	18	32	340	1,236	539	130	47	1903	9	—	62	689	926	449	211
1890	14	32	302	1,230	565	140	59	1904	5	1	53	718	954	424	193
1891	16	24	271	1,160	634	171	66	1905	4	2	44	699	931	447	222
1892	15	15	211	1,069	737	238	69	1906	5	2	49	593	928	506	264
1893	19	9	166	1,056	765	249	81	1907	4	—	46	525	888	584	309
1894	18	5	167	1,022	781	269	84	1908	3	2	31	469	908	571	371
1895	19	6	148	1,073	754	257	87	1909	4	—	26	465	939	583	339
1896	19	3	151	1,016	734	281	90	1910	4	1	20	480	954	576	319
1897	18	9	164	984	778	297	95								

för det stora flertalet ej är fallet. Tabellen visar ock exempel på många kommuner, som under hela perioden haft orimligt höga skatter med ett medeltal för de senaste 13 åren, som för 18 kommuner överstiger 15 kronor per 100 kronors inkomst och för 3 kommuner uppgår till mer än 20 kronor per 100 kronors inkomst.

De höga kommunalutskyldernas verkningar.

Att särskilt höga kommunalutskylder icke skola undgå att visa sina menliga följder för de därav drabbade kommuner, är utan vidare uppenbart. Statsutskottsreservanterna år 1912 hava uppvisat, att detta skett på sådant sätt, att en avfolkning av de skattetyngda kommunerna äger rum. I motion nr 128 i andra kammaren vid 1914 års senare riksdag uppvisas, att de skattetyngda kommunerna hava en abnorm åldersfördelning bland sina invånare, ett överskott av barn och åldringar och ett underskott av män i den mest arbetsföra åldern. Genom en för utskottets räkning verkställd undersökning har slutligen konstaterats, att de skattetyngda kommunerna hava att uppvisa en långsamare stegring av den beskattningsbara inkomsten än landsbygden i övrigt och i än högre grad i jämförelse med städerna.

Tab. 9. Utdebiteringen inom vissa kommuner åren 1900—1912.¹⁾

Kommuner.	Utdebitering pr 100 kr. inkomst, kr.													Medeltal för åren 1900—1912.
	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	1911.	1912.	
<i>Uppsala län:</i>														
Dalby	4 90	3 70	3 90	6 70	7 10	11 80	11 40	9 40	15 70	13 20	14 50	15 75	12 77	10 66
<i>Jönköpings län:</i>														
Björkö	3 90	5 00	5 00	3 50	4 20	4 60	5 60	9 50	7 40	6 60	6 60	18 50	11 50	7 07
Stenbergå	2 00	2 10	3 10	3 80	5 60	5 70	5 70	5 50	5 40	9 10	6 10	15 00	7 40	5 88
Korsbergå	2 40	3 60	5 00	5 90	7 20	3 40	2 70	3 10	5 50	11 30	8 30	17 10	20 28	7 86
<i>Kalmar län:</i>														
S:t Sigfrid	10 60	11 30	11 00	10 30	9 80	11 50	11 70	12 50	12 30	12 10	15 90	15 98	16 43	12 42
Böda	7 80	9 30	9 00	8 20	8 40	8 70	10 50	11 00	10 90	13 10	13 00	15 20	8 60	10 28
Persnäs	9 50	10 40	8 00	8 60	10 30	13 90	14 80	12 10	9 80	11 10	12 10	17 55	13 72	11 68
<i>Gottlands län:</i>														
Buttle	4 20	6 40	5 50	11 20	5 30	7 60	8 80	11 40	7 30	11 80	12 80	16 29	16 60	9 63
Stenkumla	9 10	10 60	10 70	9 70	9 10	13 50	7 50	7 20	7 90	13 20	9 60	15 96	13 71	10 60
<i>Hallands län:</i>														
Drängsered	7 20	9 10	9 20	8 00	8 30	12 00	9 90	8 60	10 10	11 20	13 60	15 52	16 13	10 68
Krogsered	9 40	11 50	15 20	14 60	9 60	12 00	6 70	9 60	14 40	13 40	13 00	16 70	14 57	12 36
Gällared	8 90	12 60	12 50	10 60	10 70	12 80	10 00	12 00	19 20	24 00	30 70	22 47	19 27	15 83
Ullared	19 80	18 00	18 90	17 00	12 50	12 00	9 80	16 50	18 70	14 80	14 20	15 26	14 00	15 50
Rolfstorp	8 90	8 50	10 20	9 20	12 70	11 00	18 50	14 40	16 00	20 00	24 20	24 90	22 10	15 43
Nöslinge	16 20	15 20	13 90	12 50	14 30	16 90	20 40	16 50	14 50	16 80	18 50	20 20	14 20	16 16
<i>Göteborgs och Bohus län:</i>														
Ödsmål	9 20	10 00	8 40	11 00	11 60	11 40	11 40	11 40	11 40	14 00	14 00	17 80	14 00	11 97
Lane-Ryr	9 70	8 80	10 40	14 00	14 00	12 70	13 90	15 70	16 00	16 00	17 00	17 00	15 70	13 92
Bokenäs	7 90	5 80	10 10	11 00	13 10	14 00	11 80	12 40	12 20	12 60	12 60	15 30	11 40	11 55
Lyse	11 30	10 80	8 60	11 30	12 00	12 50	12 80	11 90	12 00	14 00	15 00	15 80	15 80	12 60
Krokstad	7 10	7 50	7 30	8 30	6 20	6 20	8 20	10 60	14 90	15 50	14 50	17 50	17 50	10 87
Askum	8 40	8 60	9 50	10 00	10 00	11 40	11 00	11 00	11 00	15 50	20 00	18 00	15 50	12 30
Bärfendal	8 80	12 60	12 00	11 30	12 40	11 70	12 70	14 10	15 50	18 30	16 00	16 00	16 00	13 65
Tjärbö	11 90	12 40	11 90	12 30	13 90	14 40	10 70	13 00	11 00	15 80	16 50	16 50	17 00	13 64
Svenneby	7 60	8 60	7 70	7 20	11 10	12 30	12 40	12 40	13 90	11 50	11 20	15 32	14 50	11 21
Mo	12 80	12 80	12 80	13 10	11 40	10 25	15 30	14 50	15 70	16 00	16 70	16 60	12 20	13 86

¹⁾ Den för åren 1900—1910 uppgivna utdebiteringen per fyrk har här evalverats till utdebitering per 100 kr. inkomst. — Vid olika utdebitering på olika slag av beskattningsföremål upptages här utdebiteringen för »i mantal satt jord».

Kommuner.	Utdebitering pr 100 kr. inkomst, kr.													Medeltal för åren 1900-1912.
	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.	1905.	1906.	1907.	1908.	1909.	1910.	1911.	1912.	
<i>Älvsborgs län:</i>														
Horla	12:00	12:30	9:70	10:20	11:60	14:20	13:90	14:70	16:00	11:30	17:60	15:80	15:00	13:41
Alboga	14:00	17:00	19:30	16:00	16:00	15:00	12:90	16:10	15:30	17:90	15:70	20:00	14:50	16:13
Närunga	10:90	13:00	14:40	11:70	14:20	10:20	12:20	12:10	12:10	15:30	18:20	18:39	15:29	13:71
Ornunga	12:10	16:90	15:10	36:80	21:30	26:60	25:20	33:60	21:30	21:60	23:70	27:84	27:57	23:82
Asklanda	9:90	10:00	10:60	13:90	12:20	13:50	14:60	15:60	15:70	12:20	14:40	18:19	16:25	13:62
Skeppshult	12:50	12:80	15:00	16:30	16:70	13:50	14:60	17:10	20:20	19:60	12:10	15:50	15:00	15:45
Torestorp	14:30	14:30	13:70	18:50	15:50	17:00	17:50	18:20	18:90	17:70	17:40	22:37	17:60	17:15
Öxabäck	14:00	13:40	15:20	17:70	16:60	15:40	19:70	16:20	23:70	23:00	23:00	21:00	21:00	18:45
Gunnarsjö	15:70	16:00	23:60	24:30	20:10	18:30	15:80	13:80	17:70	20:40	20:00	22:40	21:90	19:23
Grimmared	19:80	17:70	20:00	19:00	17:60	14:80	17:20	13:20	17:00	17:30	15:70	15:64	13:25	16:78
Karl Gustav	24:50	29:20	24:20	28:40	31:60	29:50	29:90	27:70	26:30	23:60	29:30	24:00	29:50	27:52
Hajom	9:30	8:90	9:20	10:50	10:60	10:80	12:30	11:50	13:00	9:00	11:50	16:40	15:25	11:40
Töllsjö	15:30	20:70	22:40	13:20	13:40	15:80	15:00	15:10	15:60	16:00	16:00	16:50	11:50	15:88
Vänga	8:50	7:90	10:50	10:50	8:00	7:10	12:70	14:60	20:10	18:40	14:50	18:00	13:50	12:63
Humla	3:00	3:00	5:50	4:50	6:50	8:30	7:70	8:70	7:40	9:10	10:60	15:75	7:68	7:52
Redslared	17:50	17:00	17:00	17:50	19:50	22:00	19:50	20:00	25:00	22:10	25:00	23:00	22:00	20:55
Sexdrega	12:80	16:00	14:10	11:80	14:20	12:60	13:00	14:80	13:20	10:20	14:30	15:86	13:30	13:55
Roarsjö	14:50	17:70	18:70	17:20	18:60	16:70	18:10	19:00	25:50	19:80	21:10	20:50	21:00	19:11
Dannike	9:10	11:50	11:40	14:80	12:90	14:80	13:20	14:50	14:00	26:70	14:80	18:40	16:41	14:81
Nittorp	9:80	10:10	9:70	12:00	12:70	25:00	7:50	9:00	10:20	10:50	11:90	15:90	9:70	11:85
Sundals-Ryr	9:30	8:50	12:00	10:70	10:60	10:90	11:80	17:50	15:50	15:50	14:00	15:50	10:10	12:45
Lerdal	3:70	3:60	3:60	3:20	5:40	5:90	8:40	7:00	7:90	8:40	9:90	16:06	11:15	7:23
Rölanda	6:70	6:00	6:10	10:90	8:80	7:90	9:20	12:70	11:90	16:80	14:40	16:36	19:28	11:31
<i>Värmlands län:</i>														
Mangskog	8:50	9:40	9:10	9:20	11:10	13:60	14:20	16:50	14:80	18:70	16:90	17:50	17:50	13:62
<i>Västernorrlands län:</i>														
Häggdänger	8:40	8:50	9:70	12:00	12:30	12:00	10:60	13:00	14:50	12:80	14:20	15:00	15:00	12:15
Dal	16:90	13:30	12:90	11:80	11:00	14:30	15:90	14:30	15:10	15:10	16:20	16:17	14:60	14:43
<i>Jämtlands län:</i>														
Hotagen	19:70	18:50	24:20	20:50	9:70	13:60	16:70	15:70	20:50	16:10	17:50	17:98	16:50	17:48
Frostviken	18:00	21:20	22:60	27:70	11:20	15:90	13:80	13:20	12:10	15:10	12:90	22:39	12:37	16:80
Storsjö	20:50	17:30	23:20	12:10	13:50	12:40	11:00	12:70	15:00	13:00	11:20	17:90	20:23	15:39
<i>Norrbottnens län:</i>														
Korpilombolo	10:30	10:80	10:30	9:80	8:60	9:70	14:50	14:10	17:50	14:40	14:80	16:36	12:90	12:62

Den oerhört omfattande och svårlösta fråga, som i förevarande motion behandlas, har utskottet funnit vara av den betydelse, att omedelbara åtgärder för dess lösning icke kunna avvisas såsom obehövlige. De faktiska uppgifter angående det kommunala skattetrycket, som i motionen lämnats, och som av utskottet ytterligare kompletterats, synas med full tydlighet ådagalägga, dels att beskattningen på landsbygden är till ytterlighet ojämn, dels också att det för ett stort antal kommuner förekommer ett stadigvarande skattetryck av sådan tyngd, att åtgärder för att lätta detsamma synas vara ofrånkomliga.

Då emellertid kommunalskattefrågan redan kan sägas ligga under utredning hos de av chefen för finansdepartementet den 18 november 1910 tillkallade sakkunniga med uppdrag att inom nämnda departement biträda med utförande av de arbeten, vilka för lösningen av kommunalskattefrågan kunde anses erforderliga, har utskottet, innan det fattat ståndpunkt till förevarande motion, genom vederbörande statsråd anhållit att från nämnda sakkunniga erhålla upplysningar rörande följande spørsmål: 1) Enligt vilken plan fortgår de sakkunnigas arbete? 2) Kan det förväntas att inom en nära framtid få motse förslag till utjämning av det kommunala skattetrycket? 3) På vilka huvudprinciper bör ett dylikt förslag enligt de sakkunnigas mening vila? 4) Skulle en provisorisk lindring av de mest ojämna skattebördorna komma att förrycka eller försena arbetet på kommunalskattefrågans lösning i hela dess omfattning? Med anledning av denna skrivelse har utskottet från kommunalskattekommitterade erhållit följande yttrande.

Till Konungen.

Enligt nådig remiss den 19 nästlidne februari, vilken delgivits kommunalskattekommitterade den 26 i samma månad, har Eders Kungl. Maj:t anbefallt kommitterade, att inkomma med yttrande i anledning av en från riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott gjord framställning om erhållande av upplysningar rörande vissa frågor, avseende planläggningen av den pågående kommunala skattereformen m. m.

Med anledning härav få kommitterade i underdånighet anföra följande.

För att vinna önskelig effektivitet måste varje kommunal skattereform inordnas under väsentligen två likvärdiga huvudsyften. Det ena av dessa gäller skattetryckets *jämnh*et; det andra dess *tyngd* i och för sig. Mellan dessa båda huvudsyften råder det naturliga samband, att det senare, för att rätt kunna ses till godo, i själva verket förutsätter, att anordningar träffats för att skattetyngden, stor eller ringa, blir i möjligaste mån jämnt fördelad därigenom, att de beskattningsföremål, som stå till buds för täckande av kommunens skattebehov, i

förhållande till varandra belastas efter grunder, som med hänsyn till den kommunala beskattningens egenart framstå såsom ändamålsenliga och med kravet på en rättvis och likformig beskattning väl förenliga. Innan ett sådant tillrättaläggande av grunderna för den kommunala beskattningen ägt rum och i sammanhang därmed nöjaktig trygghet vunnits för att de sålunda utfunna taxeringsgrunderna också bliva i möjligaste mån rätt tillämpade, saknas det fasta underlag, utan vilket icke kan tillförlitligen bedömas, i vilken utsträckning åtgärder för en reglering av själva *skattebehovet* kunna vara påkallade, eller var således gränsen för högsta skäliga skattetryck rätteligen bör dragas.

Icke minst är så förhållandet av den anledning, att man först efter en sådan omläggning av grunderna för den kommunala beskattningen blir i tillfälle att med nöjaktig grad av säkerhet bedöma, i vad mån det skattetryck, som utvisas av siffrorna för utdebiteringen per skatteenhet — för närvarande bevillningskronan — också är ett *verkligt* och icke, i större eller mindre mån, endast *nominellt* skattetryck, beroende främst därav, att antalet skatteenheter på grund av för låga taxeringar blivit ringare än vid en riktig taxering skulle blivit förhållandet, men jämväl därav, att vissa beskattningsföremål icke i tillbörlig grad efter deras bärkraft tagits i anspråk för beskattning.

I enlighet med denna uppfattning, från vilken jämväl de ursprungliga direktiven för kommitterades arbeten utgätt, hava dessa arbeten hittills närmast haft till föremål utarbetandet av förslag till lagstiftning om kommunal skattskyldighet och taxering, därvid jämväl frågorna om inordnande i det kommunala skattesystemet av särskild värdestegringskatt å jord samt av skogsaccisen vunnit handläggning.

Sedan dessa arbeten slutförts, vilket med undantag allenast för mera fristående delar av beskattningssystemet, såsom exempelvis förslaget till skatt å värdestegring av jord, införandet av s. k. bettermentbidrag m. m. beräknats kunna ske under innevarande år, skulle enligt arbetsplanen följa beredningen av frågan om lindring av kommunernas absoluta skattetyngd och de spörsmål även av mera budgetteknisk art, som med detta ämne sammanhöra. Då denna del av reformproblemet ännu icke varit föremål för någon mera ingående handläggning av kommitterade, kan ett uttalande i frågan, på vilka huvudprinciper förslaget i nämnda del enligt kommitterades mening bör vila, lämpligen nu icke göras i vidare mån än att det även för kommitterade synes antagligt, att i stort sett andra utvägar näppeligen torde komma att stå till buds än de, som anvisas i den motion, vilken närmast föranlett framställningen i fråga.

Vad slutligen angår spörsmålet, huruvida en provisorisk lindring av de mest ojämna skattebördorna skulle komma att förrycka eller försena arbetet på kommunalskattefrågans lösning i hela dess omfattning, få kommitterade anföra, att, för den händelse härav påkallad utredning bleve åt kommitterade uppdragen, sådan givetvis måste befaras, om icke i egentlig mening förrycka, så dock avsevärt försena det pågående lagstiftningsarbetet och därmed även reformarbetet i det hela. Kommitterade kunna för sitt uttalande härutinnan åberopa erfarenheten från det utredningsarbete i anledning av tidigare, vid 1912 års riksdag ifrågasatt provisorisk lindring medelst statsbidrag åt särskilt skattetyngda kommuner, vilket arbete kommitterade hade sig anförtrott. Givet är emellertid, att då en provisorisk skattelindring icke lär kunna åstadkommas annorledes än me-

delst statsbidrag till skattetyngda primärkommuner, nämnda utredning skulle kunna väsentligen underlätta förslag till åtgärder i ämnet.

De remitterade handlingarna återställas. Stockholm den 3 mars 1915.

Underdånigst

Erik von Wolcker.

G. V. Eiserman.

Av kommunalskattekommitterades skrivelse framgår, att kommitterade hittills huvudsakligen sysslat med utarbetandet av förslag till lagstiftning om kommunal skatteskuldighet och taxering, och att detta förslag beräknas komma att bli färdigt under innevarande år. Till denna upplysning vill utskottet endast uttala, att den synes bestyrka motionärernas förmodan, att det kommer att dröja en avsevärd tid, innan kommunalskattefrågan i sin helhet blir löst. Skall nämligen först en ny förordning om kommunal skatteskuldighet och taxering utarbetas, utgå på sedvanliga remisser samt underkastas prövning av regering och riksdag, torde den först om flera år bli utfärdad. Denna nya förordnings verkningar böra sedan under ett eller flera år prövas, innan man påbörjar arbetet för att söka utjämna ojämnheter de olika kommunerna emellan. Enligt denna av kommitterade tillämpade arbetsplan komme det sannolikt att dröja så länge med frågans slutgiltiga lösning, att provisoriska åtgärder synas icke blott lämpliga utan absolut oundgängliga.

Det torde nämligen enligt utskottets mening icke kunna bestridas, att det i fråga om det kommunala skattetrycket på landsbygden råder sådana förhållanden, att ett statsingripande för en förändring är nödvändigt. Den av utskottet förebragta utredningen, vilken ovan återgivits, ger med fullständig tydlighet vid handen, att den kommunala utdebiteringen inom ett flertal landskommuner stigit till en sådan höjd och år efter år bibehållit sig så hög, att fullständigt olidliga förhållanden inom dessa kommuner måste vara rådande. Uppgifterna i historiken angående åldersfördelningen inom och avfolkningen av de skattetyngda kommunerna ådagalägga också, att så verkligen är förhållandet. Utredningen visar jämväl, att de höga skatterna icke äro åsamkade på grund av stora utgifter för lokala ändamål, utan att de bero på utgifter för ändamål, som tillika kunna anses såsom statsändamål, samt att landskommunerna i detta avseende intaga en helt annan ställning än städerna. Under sådana förhållanden synes det, som om det borde vara än tydligare att ett statsingripande är nödvändigt.

När dessa synpunkter framföras, brukar det alltid invändas, att skattetrycket på landsbygden visserligen *nominellt* vore högt, men att det

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 13 saml. 4 avd. 10 häft. (Nr 11.) 5

verkliga trycket ej vore så svårt, emedan taxeringarna, i all synnerhet fastighetstaxeringarna, vore alldeles för låga. Härtill vill utskottet gemäla, att det nog torde hända att taxeringarna ännu på sina ställen äro oskäligt låga, men att detta icke torde kunna sägas vara regel, samt att stadig förbättring ständigt gör sig gällande. Alla de undersökningar, som gjorts rörande taxeringsvärdenas förhållanden till köpeskillingarna, tyda också på att det ingalunda är så illa ställt, som man ofta föreställt sig. Genom en större noggrannhet av taxerings- och prövningsnämnder torde i detta avseende en förbättring vara att vänta. Erfarenheten visar för övrigt, att man först så småningom och i den mån den allmänna uppmärksamheten inriktas på dessa förhållanden kan åstadkomma riktigare taxeringsvärden. I stort sett har utskottet den uppfattningen, att missförhållandena i fråga om taxeringen ingalunda äro så stora och så vanliga, att de böra förhindra ett ingripande mot det svåraste skattetrycket.

Om det vidare invändes, att åtgärder de senaste åren vidtagits eller snart skola vidtagas, vilka komma att utjämna skattetrycket — man nämner därvid särskilt den nyligen införda skogsaccisen samt fattigvårdslagstiftningskommitténs väntade förslag, i vad det avser ett lättande av kommunernas ekonomiska bördor för fattigvården — så vill utskottet anmärka, att vad skogsaccisen angår densamma visserligen kan sägas minska en del kommuners utdebitering, men att den däremot knappast kan medföra någon nämnvärd utjämning av skattetrycket, då man ju icke kan förvänta, att det just blir de mest skattetyngda kommunerna, som erhålla skogsaccismedel. Tvärtom synes det antagligt, att de skogrikare kommunerna redan förut äro jämförelsevis lyckligt lottade i ekonomiskt avseende, medan däremot de hårt skattetyngda kommunerna, särskilt i södra Sverige, icke torde erhålla nämnvärd lindring genom skogsaccisen. Vad fattigvårdslagstiftningskommitténs väntade förslag angår, känner man ännu ej dess huvudgrunder, men man torde hava rätt att antaga, att detsamma på det ekonomiska området ej blir så genomgripande, att dess genomförande, vilket för övrigt kan komma att låta vänta på sig ännu under flera år, skulle onödiggöra en provisorisk skattelindring för landskommunerna. Icke heller torde den omständigheten, att staten numera bidrager med $\frac{9}{10}$ av folkskollärarnas grundlöner, kunna betecknas såsom någon nämnvärd utjämning av det kommunala skattetrycket, då samtidigt kommunernas andelar i brännvinsmedlen indragits till statskassan.

En ytterligare invändning mot motionärernas förslag är, att detsamma skulle premiera de kommuner, som vårdslösa sin ekonomi, och möjliggöra anhopning av kommunala utgifter på några få år för att kommunerna därigenom skulle komma i åtnjutande av statsunderstöd. Härpå

kan enligt utskottets mening svaras, att den utredning som begäres skall till huvuduppgift erhålla att undersöka, att endast det *verkliga*, fullt konstaterade behovet av statshjälp blir tillgodosett, en uppgift som icke synes omöjlig att utföra, om också betydande svårigheter sannolikt därvid komma att möta.

Beträffande de medel, genom vilka en provisorisk utjämning av landsbygdens skattetryck skulle kunna ernås, vill utskottet icke före den begärda utredningen göra något bestämt uttalande. Utskottet kan dock icke underlåta att framhålla, det även andra vägar än de av Kungl. Maj:t år 1912 föreslagna torde stå till buds. Att lämna penningbidrag, som utgå efter vissa grunder till kommuner med utdebitering av en viss höjd, är visserligen den närmast till hands liggande utvägen, mot vilken dock allvarliga invändningar kunna göras, framförallt den att man på så sätt tar hela problemet för formellt. Andra vägar äro dock tänkbara — i motion nr 128 i andra kammaren vid 1914 års senare riksdag har *en* sådan angivits — och den utredning, utskottet vill tillstyrka, bör såsom sitt främsta direktiv erhålla att undersöka, på vilka olika sätt den provisoriska lindringen kan tänkas ske.

Utskottet delar motionärernas uppfattning även därutinnan, att största skyndsamhet i detta ärendes handläggning är av nöden. Statsmakterna kunna icke stå till svars med att låta ännu ett decennium gå, innan kommunalskattefrågan blir åtminstone provisoriskt löst. Landsbygdens avfolkning är, såsom motionärerna med rätta framhålla, ej längre ett slagord utan en bister verklighet. Det kan också befaras, att den kommer att fortgå, så länge nuvarande olidliga skatteförhållanden där äro rådande. Tillåta statsmakterna, att landskommunerna oskäligt betungas med utgifter för ändamål, som tillika äro statsändamål, då hava de ej rätt att förväna sig över att den arbetsföra befolkningen så som nu sker överger landsbygden och emigrerar till städerna och industricentra eller till utlandet. Enligt utskottets bestämda mening är därför den nu förevarande frågan av den mest genomgripande betydelse särskilt för landsbygden men därmed givetvis också för hela landet.

Vid behandlingen av den meromnämnda kungl. propositionen år 1912 synas icke heller från något håll *principiella* betänkligheter mot densamma hava framförts. Man ville ej godkänna det föreslagna *sättet*, eller man förmodade, att frågan i sin helhet snart skulle bliva löst. Då man nu begär en utredning rörande *sättet* och man samtidigt kan konstatera, att den slutgiltiga lösningen ännu länge kan låta vänta på sig, synas de år 1912 framförda skälen ej kunna riktas emot utskottets förevarande förslag. Ej heller bör detsamma, om det blir av riksdagen godkänt, kunna

föranleda en alltför långvarig utredning. Kommunalskattekommitterade böra under sitt mångåriga arbete hava samlat så mycket material för frågans bedömande, att man kan hoppas, det Kungl. Maj:t redan till nästkommande riksdag skall kunna framlägga förslag i ämnet.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet i anledning av herr Hamiltons m. fl. förevarande motion, nr 64, hemställa,

att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning, på vad sätt en provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor må kunna ske, samt att Kungl. Maj:t ville om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

Stockholm den 29 april 1915.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar Bäckström, Leksell, Andersson i Resebo, Lindmark, Andersson i Gävle, Johanson i Huskvarna, Törnkvist, Molin i Dombäcksmark, Flognfält¹⁾ och Norman.

¹⁾ Har icke närvarit vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Andersson* i Resebo, *Lindmark*, *Johanson* i Huskvarna och *Norman*, vilka anfört:

I föreliggande motion påvisas de höga kommunalskatter, som trycka ett stort antal landskommuner. För att åstadkomma lindring i dessa, uttalas önskemål, att de utgifter »som rätteligen borde höra staten till», utgifterna för »kyrka och folkskola, fattigvård och sundhetsvård» och vilka enligt 1911 års officiella statistik uppgingo till 89.1 procent av landskommunernas samtliga utgifter, borde på ett eller annat sätt lättas.

Dessa önskemål äro beaktansvärda. Vissa av dessa äro emellertid redan tillgodosedda och de övriga föremål för utredning.

Beträffande kyrkliga utgifter kommer sålunda en utjämning att ske genom den beslutade prästlöneregleringen, som började tillämpas den 1 maj 1914 och successivt genomföres under de närmaste 10 åren. Likaså har utgifterna för folkskolväsendet i högre grad än förut blivit lagda på staten, då numera $\frac{9}{10}$ av skollärarelönerna utgå av statsmedel i stället för förutvarande $\frac{2}{3}$.

Vad utgifterna för fattig- och sundhetsvård vidkommer, föreligger nu förslag från fattigvårdslagstiftningskommittén att kommunernas utgifter för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka, likasom för tuberkulösa eller vanföra, vilka vårdas å statens eller landstingens vårdanstalter eller sådana som åtnjuta statsbidrag eller äro av Konungen godkända, skola gottgöras av landstingen. Vinner detta förslag godkännande, kommer härigenom en betydande utjämning att ske. Utgifter av detta slag äro ju för många små kommuner i mycket hög grad tryckande.

Genom den nu genomförda ålderdoms- och invaliditetspensioneringen beräknas också att kommunernas utgifter för fattigvården så småningom skola minskas. Vid årets riksdag föreslås därjämte i kungl. propositionen nr 139 en ytterligare utvidgning av rätten till pension.

Enligt utskottsutlåtandet bifogat meddelande från kommunalskatteskommittén beräknas vissa delar av dess arbete föreligga färdiga innevarande år. Dessa gälla själva grunderna för den kommunala beskattningen. Då dessa erkännas vara bristfälliga, och ojämnheter i taxeringen på många håll torde orsaka ett mera skenbart än verkligt högt skattetryck, torde skäl föreligga att avvakta dessa snart färdiga förslag till fullkomligare och

jämnare *grunder* för den kommunala beskattningen. Sedan detta arbete slutförts, ämna kommunalskatteskommittéerna bereda »frågan om lindring av kommunernas absoluta skattetyngd och de spörsmål av mera budgetteknisk art, som med detta ämne sammanhöra».

Då utskottet framhåller den föreliggande frågan såsom »oerhört omfattande och svårlöst», vari vi instämma, tro vi det icke vara Kungl. Maj:t möjligt åstadkomma ett acceptabelt förslag till provisorisk lindring redan till nästa riksdag. En grundlig utredning skulle taga vida längre tid, vadan därigenom näppeligen mycket skulle vinnas. Uppdrages en sådan åt kommunalskatteskommittéerna, befara dessa en avsevärd försening i sitt arbete, vilket väl ej torde vara önskligt. En mera hastigt hopkommen utredning och ett därpå grundat provisorium torde ej heller tillfredsställa berättigat krav på rättvisa.

Reservanterna uttala som önskemål, att kommunalskatteskommittéerna i görligaste mån påskynda sitt arbete och kunna därför ej vara med om att framställa nya utredningskrav av natur att försena detta arbete.

På grund härav hemställa vi, att andra kammaren må besluta

att motionen nr 64 av herr Hamilton m. fl. må till ingen andra kammarens åtgärd föranleda.